

Konferentie van in Nederland gevestigde Religieuzen
Bisdom van 's-Hertogenbosch
Netwerk Katholieke Vrouwen

Een synodale Kerk op zending – Kernpunten uit het verslag van de bisschoppensynode van oktober 2023

Inleiding

Van 4 tot 29 oktober 2023 vond in Rome de eerste sessie plaats van de bisschoppensynode over synodaliteit. Deze wat lastig uit te leggen term geeft aan dat we als Kerk 'samen op weg zijn'. De deelnemers aan de synode spraken over de vraag hoe de Kerk in de 21^e eeuw een hechtere gemeenschap kan vormen (*communio*), waarin de talenten en gaven van elke gedoopte benut worden (*participatio*), zodat de Kerk haar zending om teken en instrument te zijn van Gods heil in de wereld beter waar kan maken (*missio*).

Het 41 pagina's tellende samenvattend verslag van de synode heeft als titel 'Een synodale Kerk op zending'. In de periode tot aan de tweede en laatste zitting van de synode over synodaliteit, die plaatsvindt in oktober 2024, wordt het gehele volk Gods weer uitgenodigd om zich te bezinnen op de punten die de synodedeelnemers naar voren hebben gebracht. De tweede synodebijeenkomst zal voorstellen formuleren voor de paus. Hij is uiteindelijk degene die besluit hoe en welke van deze voorstellen worden uitgevoerd.

Deze samenvatting is gemaakt door de projectgroep 'Luisterend op weg', een initiatief van het Bisdom van 's-Hertogenbosch, de Konferentie van in Nederland gevestigde Religieuzen (KNR) en het Netwerk Katholieke Vrouwen. De volledige Nederlandse vertaling van het synodeverslag is te vinden op de website van het Vaticaan: <https://www.synod.va/en/synodal-process/the-universal-phase/documents.html> en op de website van de Rooms-Katholieke Kerk Nederland: <https://www.rkkerk.nl/uitgelicht/uitgelicht-synode-synodale-kerk>

DEEL I: HET GEZICHT VAN DE SYNODALE KERK

De noodzaak de term 'synodaliteit' te verhelderen

Het eerste hoofdstuk van het synoderapport gaat vooral in op synodaliteit zelf en legt dit begrip verder uit. "Wij weten dat 'synodaliteit' een term is die veel leden van het Volk van God onbekend is en die bij sommigen verwarring en bezorgdheid opwekt," erkent het rapport. "Sommigen vrezen dat zij gedwongen worden te veranderen; anderen vrezen dat niets zal veranderen en dat er te weinig moed zal zijn om zich te bewegen op het ritme van de levende traditie." (§ 1g) Synodaliteit valt nog het beste te begrijpen wanneer men het in de praktijk brengt. Dat heeft men tijdens de synode gedaan en dat kan in de Kerk op alle niveaus gebeuren door respectvol en aandachtig naar elkaar te luisteren en manieren te ontwikkelen om gezamenlijk te onderscheiden wat Gods Geest van ons vraagt. Door dit te doen kan de Kerk een profetisch getuigenis geven van respectvolle omgang met elkaar in een wereld die wordt getekend door "individualisme dat zich in zichzelf keert, een populisme dat verdeelt en op een homogenerende en nivellerende globalisering." (§ 1l)

Het synoderapport stelt vast dat er naast de implementatie van synodale processen en structuren in de kerkelijke praktijk ook het nodige verder theologisch moet worden doordacht en uitgediept. Het stelt voor daarbij voort te bouwen op documenten over synodaliteit uit 2014 en 2018 van de Internationale Theologencommissie. (§ 1 p)

In het allerlaatste hoofdstuk gaat het rapport opnieuw in op synodaliteit. In hoofdstuk 16 staat dat luisteren het meest centrale element is van het synodaal proces. "Luisteren is de term die het best de meest intense ervaring tot uitdrukking brengt" van het hele synodale traject tot nu toe. "Uitgenodigd worden het woord te nemen en gehoord te worden in de Kerk is een intense en onverwachte ervaring geweest voor velen, [...] vooral hen die lijden onder vormen van marginalisering in de maatschappij en ook in de christelijke gemeenschap." (§ 16b)

Noodzaak van een afdoende aanpak van misbruik

Op verschillende plaatsen in het rapport benadrukken de leden van de synode dat er meer moeite moet worden gedaan om te luisteren naar de overlevenden van seksueel misbruik door geestelijken en naar hen die spiritueel of psychologisch misbruik hebben meegemaakt. "We hebben nog een lange weg te gaan naar verzoening en gerechtigheid, een weg die vereist de structurele omstandigheden onder ogen te zien die dergelijke misbruiken hebben toegestaan en concrete gebaren van berouw te stellen", aldus § 1e.

Het synodale proces van de Kerk is gericht op het Rijk Gods

Het synodale proces is er niet op gericht de kerkelijke organisatie soepeler te laten verlopen, en zelfs niet om de onderlinge eenheid binnen de Kerk te vergroten. Het gaat in wezen om haar roeping een bijdrage te leveren aan de totstandkoming van het Rijk Gods, hoe onvolmaakt dat ook zal zijn in deze gebroken wereld. Dat gebeurt door betrokken te zijn bij armen, door in dialoog te gaan met andersgelovigen, door evangelische verkondiging en zorg voor de schepping. (§ 1 e)

Het gaat tegelijk om een vernieuwing van de christelijke gemeenschap, waarbij allen worden uitgenodigd een weg van geestelijke verdieping te gaan. "Als de spirituele diepgang ontbreekt, blijft de synodaliteit een cosmetische vernieuwing." (§ 2c) Om die reden legt het synoderapport in het derde hoofdstuk de nadruk op een goede vorming en begeleiding van alle gelovigen, zodat hun roeping beter leren ontdekken en beseffen dat eenieder een bijdrage kan leveren aan de zending van de Kerk. Het rapport pleit voor een mooie en aansprekende liturgie, die "de eerste en fundamentele school van leerlingschap en broederschap is". (§ 3k) Het dringt ook aan op een liturgisch taalgebruik dat toegankelijk is en aangepast aan de context (§ 3l en § 5g) en op verschillende vormen van gemeenschappelijk gebed, naast de viering van de mis (§ 3m).

Voorkeursoptie voor de armen

Het is vooral belangrijk te luisteren naar hen van wie de stemmen niet worden gehoord. "Als een synode houden betekent samen op weg te zijn met Hem die de weg is, dan heeft een synodale Kerk er behoefte aan de armen in het middelpunt van alle aspecten van het eigen leven te plaatsen: door hun lijden hebben zij een directe kennis van de lijdende Christus" (§ 4 h). Zij vragen niet om liefdadigheid, maar om respect en erkenning (§ 4a). Een synodale Kerk is geroepen om naast de armen te staan en ook de oorzaken van armoede en uitsluiting aan te kaarten bij de autoriteiten (§ 4 e). Naast de vele vormen van materiële armoede, noemt het rapport ook geestelijke armoede. Onder de armsten hoort ook de schepping die wordt bedreigd (§ 4 e).

De sociale leer van de Kerk biedt de gelovigen een leidraad voor hun maatschappelijke inzet. Deze is te weinig bekend. Daarom moet er aandacht voor komen in de vorming van alle gelovigen en moet deze leer ook in de praktijk worden gebracht. (§ 4n).

Interreligieuze dialoog en oecumene

Veel gelovigen leven door globalisering en wereldwijde migratie in een context die steeds multicultureler en multireligieuzer wordt. Het is als Kerk juist in zo'n situatie belangrijk om een getuigenis te bieden van de eenheid van de mensheid. Dialoog, ontmoeting, wederzijds respect zijn essentieel. Het rapport roept op om bruggen te bouwen tussen culturen en godsdiensten en om met grote eerbied anderen tegemoet te treden. (§ 5c) Hier komt overigens een spanning naar voren tussen hen die zich focussen op dialoog en ontwikkeling en hen die zich richten op de expliciete verkondiging van het evangelie. Hoe men hier ook instaat, het rapport waarschuwt tegen een 'koloniale' houding bij de missionering (§ 5 e) en een "verwarring tussen de boodschap van het evangelie en de cultuur van degene die evangeliseert." (§ 5j)

Synodaliteit bestaat niet zonder een oecumenische gezindheid, aldus het rapport. Op veel plekken ter wereld werken christenen uit verschillende kerken samen op allerlei terreinen, met name in de dienst aan de armen. Het rapport spreekt ook over een "oecumene van het bloed" (§7d) in regio's waarin christenen hevig vervolgd worden vanwege hun geloof. Een kwestie die nader onderzocht moet worden is de "eucharistische gastvrijheid", dat wil zeggen dat men deelneemt aan vieringen waarin het sacrament van de eucharistie wordt gedeeld. (§ 7j) Deze kwestie is met name nijpend voor echtparen die behoren tot verschillende kerken.

Een gezamenlijke herdenking van het Concilie van Nicea (325) in 2025 en het toeval dat in 2025 Pasen voor alle christelijke kerken op dezelfde datum valt, kan sterke impulsen geven aan het oecumenische gesprek wereldwijd. (§ 7 k en l)

DEEL II: ALLEN LEERLINGEN, ALLEN MISSIONARISSEN

De Kerk is zending, alle gedoopten zijn missionarissen

De synode erkent uitdrukkelijk de bijdrage van alle gedoopten – in de diversiteit van hun charisma's, ambten en taken – aan het leven en de zending van de Kerk. Die zending strekt zich uit tot alle terreinen van de samenleving. Het rapport noemt expliciet de digitale omgeving, de jongerencultuur, wetenschap, onderwijs en de inzet voor het milieu (§ 8d).

De synodedeelnemers wijzen erop dat leken steeds meer missionaire en pastorale taken op zich nemen. "De theologische reflectie en de canonieke bepalingen moeten met deze belangrijke ontwikkelingen in overeenstemming worden gebracht." (§ 8j) Ook moet worden gekeken of de invulling van sommige ambten verbreed kan worden: bijvoorbeeld dat een lector ook een preek verzorgt of dat een echtpaar actief betrokken raakt bij het gezinspastoraat. (§ 8n)

Rol en positie van vrouwen

Vrouwen vormen de meerderheid van kerkgangers (§ 9 d) en doen het leeuwendeel van alle vrijwilligerswerk. Op steeds meer plekken in de Kerk, tot aan de dicasteries van het Vaticaan aan toe, is hun aanwezigheid en inzet een groeiende realiteit. Maar er is nog veel werk aan de winkel. "Veel vrouwen", staat er te lezen, "hebben het gehad over een Kerk die kwetst. Klerikalisme, macho gedrag en een ongepast gebruik van gezag blijven het gelaat van de Kerk schenden en schaden de gemeenschap. Er is een diepgaande geestelijke bekering nodig als basis voor iedere structurele verandering. Seksueel misbruik, machtsmisbruik en economisch misbruik blijven vragen om gerechtigheid, genezing en verzoening", aldus alinea 9f.

De synode vraagt specifiek ook nog om de studies over de mogelijkheid van het gewijde ambt van het diaconaat voor vrouwen af te ronden vóór de tweede zitting. Daarbij kan worden voortgebouwd op het werk van twee commissies die in 2016 en 2020 onderzoek hebben verricht naar vrouwelijke diakens. Het rapport verbloemt niet dat meningen hierover verdeeld zijn. "Sommigen zijn van mening dat deze stap onaanvaardbaar zou zijn als in discontinuïteit met de traditie. Voor anderen zou daarentegen het toestaan van de toegang tot het diaconaat aan de vrouw een praktijk van de Kerk van de oorsprong herstellen. Weer anderen onderscheiden in deze stap een passend en noodzakelijk antwoord op de tekenen van de tijd." (§ 9j)

Het Godgewijde leven en lekgroepen: een charismatisch teken

De synodedeelnemers erkennen de belangrijke bijdragen van religieuze ordes en congregaties aan het kerkelijke leven. Vaak zijn het de religieuzen "die de veranderingen van de geschiedenis hebben aanvoeld en de oproep van de Heilige Geest hebben begrepen." (§ 10b) Bovendien brengen zij op verschillende manieren al vormen van synodaliteit in de praktijk: in het overleg in hun gemeenschappen of kapittels of in hun zending."

In ditzelfde hoofdstuk worden de nieuwe kerkelijke groeperingen en bewegingen genoemd. Zij worden "een kostbaar teken van de rijping van de medeverantwoordelijkheid van alle gedoopten" genoemd. (§ 10c) Vaak tonen zij een groot evangelisch elan en indrukwekkende dienstbaarheid aan gemarginaliseerde groepen in de maatschappij.

De beschrijving van onderlinge, hiërarchische relaties binnen de Kerk is op sommige punten door de realiteit ingehaald en moet worden herzien, zeggen de synodeleden. "Wij stellen voor dat die herziening in een synodale stijl wordt gedaan met insluiting van allen die erbij zijn betrokken." (§ 10g)

Diakens, priesters en bisschoppen in een synodale Kerk

"In een synodale Kerk", zo staat te lezen in § 11b, "zijn de gewijde bedienaren geroepen om hun dienst aan het Volk van God te beleven in een houding van nabijheid aan de mensen." Veel diakens en priesters doen hun werk met grote toewijding en liefde. Maar het rapport waarschuwt ook tegen klerikalisme. Dit wordt omschreven als een "misvatting van de goddelijke roeping, die ertoe leidt haar meer op te vatten als een voorrecht dan als een dienst en die zich manifesteert in een wereldse stijl van machtsuitoefening die weigert rekenschap af te leggen." (§ 11c)

In de vorming van priesters moet duidelijk worden gemaakt dat priesterschap een dienst is, in navolging van Jezus die zich heeft ontledigd en dienstbaar heeft gemaakt aan allen. (Fil. 2,6-7) De synodedeelnemers vinden ook dat seminaristen tijdens hun opleiding in contact moeten staan met het gewone, dagelijks leven van mensen (§ 11 e en 14n).

Wat het priestercelebaat betreft, vragen sommigen zich – ondanks alle waardering voor de profetische waarde ervan - af of deze altijd en overal verplicht moet zijn. In sommige regio's van de wereld wordt deze niet begrepen of maakt de context het moeilijk. Hierover moet opnieuw worden nagedacht, vinden zij. De betekenis van het ambt van diaken moet ook opnieuw worden doordacht. Oorspronkelijk is een diaken immers degene die de taak heeft armen en behoeftigen in de gemeenschap te dienen.

Bisschoppen worden opgeroepen het bestuur van het bisdom uit te oefenen in medeverantwoordelijkheid met anderen en te luisteren naar het Volk van God. De synode geeft daarom het advies om een bisschopsraad en diocesane raad in te stellen. De rol van bisschoppen in het opzetten en bezielen van het synodale proces is cruciaal. "De overtuiging waarmee de bisschop het synodale perspectief aanneemt en de stijl waarmee hij het gezag uitoefent, beïnvloeden op een beslissende wijze de deelname van priesters en diakens, leken en

Godgewijden. De bisschop is voor alles geroepen voor allen een voorbeeld van synodaliteit te zijn.” (§ 12c) De synode heeft aangegeven dat het gewenst is dat bij de verkiezing van nieuwe bisschoppen het Volk van God ook wordt geconsulteerd (§ 12l)

DEEL III: BANDEN SMEDEN, GEMEENSCHAPPEN OPBOUWEN

Noodzaak van vorming

Alleen goed gevormde gelovigen zijn in staat zich adequaat in te zetten binnen de zending van de Kerk. (§ 14f) Er zijn talloze terreinen waarop men zich kan bekwaamen: in de dialoog, in de dienst aan de armen, de inzet voor het milieu, digitale vaardigheden, gemeenschapsopbouw, etc.

Een beter begrip van de menselijke ervaring, waaronder de menselijke seksualiteit

De leden van de synode spraken ook over seksuele diversiteit, maar daarover is het rapport heel terughoudend. In § 15g wordt gerefereerd aan seksuele geaardheid, zonder echter de term LHBTI te gebruiken die in eerdere documenten van het synodaal proces nog wel gebruikt werd. Deze kwestie, en enkele andere zoals het levenseinde en moeilijke huwelijksituaties, “blijken niet alleen controversieel te zijn in de samenleving, maar ook in de Kerk, omdat zij nieuwe vragen stellen.”

De meningsverschillen in de synode weerspiegelen tegengestelde zorgen: dat “als we de leer hard en veroordelend toepassen, we het evangelie verraden; als we ‘goedkoop’ barmhartigheid bedrijven, we Gods liefde niet uitdragen” (15f). Geïnspireerd door het voorbeeld van Jezus heeft de synode zich duidelijk uitgesproken voor de pastorale benadering die de paus in zijn encycliek *Amoris Laetitia* voorstelde: een pastoraal die luistert, begeleidt, onderscheidt en probeert mensen te integreren in het kerkelijke leven. (15 b en g) Wat betreft de spanning tussen een pastorale benadering en de leer van de Kerk, vraagt de synodale bijeenkomst om een studiegroep op het niveau van de universele Kerk op te richten, om theologie en menswetenschappen, “vooral de psychologie”, met elkaar in dialoog te brengen over vragen van de christelijke antropologie.

OM DE WEG VOORT TE ZETTEN

In het afsluitende, korte gedeelte verwijst het rapport naar de parabel van de graankorrel die in de aarde valt. Het doet onzichtbaar en onstuitbaar zijn werk. Zo zijn ook de woorden van deze synode als een graankorrel dat tot rijping kan komen, “in de schaduw van de Geest en omgeven door zijn macht.”